రెక్కలు

జీవన వైరుధ్యాలను, వర్గ సంఘర్షణలను విశ్లేషించ డంలో సిద్ధహస్తుడైన కేతు విశ్వనాథరెడ్డి ఈ కథలో వృత్తి ఉద్యోగాల్లోని ఆధునిక మహిళలు క్లిష్టమైన, సున్నిత మైన సమస్యలను సైతం ఎంతటి ప్రశంసార్హంగా ఎదు ర్కొంటున్నారో హృద్యంగా చిత్రించారు.

ఆ ముగ్గురూ ఖాకీ దుస్తుల్లో ఉన్న ఆడపిల్లలని తెలుస్తూనే ఉంది, వాళ్ల ఎత్తుల్నిబట్టీ, కదలికల్నిబట్టీ. పోలీసుస్టేషన్ ముందు ముసలి కానిస్టేబుల్‌తో మాట్లాడుతూ ఆ ముగ్గురూ అటూ ఇటూ చూస్తూ నిల్చున్నారు. వాళ్లకు దగ్గరలోనే మూడు బ్యాగులున్నాయి. మాకు లాగే వాళ్లకు కూడా ఎలక్షన్ డ్యూటీ పడినట్లుంది. మా రూటు లారీ ఆగీ ఆగగానే ఆ ముగ్గురాడపిల్లలూ బ్యాగులు పుచ్చు కొని లారీ వెనకవైపు నిల్చున్నారు. ఇరవై, ఇరవై అయిదేండ్ల లోపు వయసుండవచ్చు. ఇంట్లో ఉన్న మా పెద్దమ్మాయికన్నా పెద్దవాళ్ళయి ఉండరు. ఆ ముగ్గురి వయసులకూ అటూఇటూ వయసులున్న నా కూతుళ్లు చెయ్యలేని పని వీళ్లు చేస్తున్నారు. ముచ్చటేసింది. కానీ ఈ రకం డ్యూటీలో గొడవలే వైనా ఎదురైతే పాపం? భయమేసింది. ఆడపిల్లల తండ్రిగా శంకించడం, కీడెంచడం, భయపడ్డం అలవాటయ్యాయి.

లారీ వెనుక తలుపు కుడివక్క, మూలగా బాడీని ఆనుకొని వాళ్లను చూస్తూ ఆలోచనల్లో పడ్డాను. ఆ ముగ్గురిలో ముందు నిలబడి ఉన్న అమ్మాయి తల ఎత్తి నన్ను చూస్తూ తన స్నేహితురాళ్లతో అంది.

"ఎట్లాగే...లారీ వెనకడోరు తియ్యమందాం."

తీస్తేనే మంచిదని నాకూ అనిపించింది. లారీలో వాళ్లను చూశాను. పి.ఓ.లు, ఏ.పి.ఓ.లు చర్చల్లో మునిగి ఉన్నారు. చర్చల్లో లేని మా ప్రిసైడింగ్ ఆఫీసర్ సిగరెట్ ఆనందంలో ఉన్నారు. డ్రైవర్ ఇంజను ఆపలేదు, సీట్లోంచి దిగలేదు. క్లీనరూ దిగిరాలేదు. రూటు ఆఫీసర్ క్యాబిన్‌లోనే ఉన్నట్లుంది. కానిస్టేబులే మాట్లాడి వచ్చినట్లుంది. ఏంచేయడమా అనుకుంటూ దిక్కులు చూస్తున్నాను.

"ఇదిగో! ఇట్లాగే...చచ్చుమొగమా. చిన్నప్పుడు చింతచెట్లెక్కలేదా?" అంటూ అంతలోనే ఆ ముగ్గురి వెనుక ఉన్న అమ్మాయి ముందుకొచ్చింది.

ముసలి కానిస్టేబుల్ హెచ్చరించాడు, బొంగురు గొంతుతో. "జాగర్త! జాగర్త! తల్లీ! నీకు ముందే తొందరపాటెక్కువ. కాలుజారి పడేవు. స్టేషన్లోనుంచీ ఒక స్టూలన్నా తెచ్చుకొని ఎక్కండి."

అప్పటికే 'తొందరపాటెక్కువమ్మాయి' లారీ బాడీలోకి చేరింది. లారీ వెనుక తలుపు మీదికి వంగి, చెయ్యి చాపుతూ అంది:

"జారి పడడానికి ఇదేం బాత్రూమా సార్? స్టూలూ వద్దు గీలూ వద్దు. ఊఁ-ముందా బ్యాగులందుకోండే."

కింద ఉన్న ఇద్దరమ్మాయిలూ మూడు బ్యాగుల్నీ అందించారు. లారీలోని అమ్మాయికి సాయపడి బ్యాగుల్ని నేను పక్కన పెట్టాను. మా పోలింగ్ స్టేషన్ ఎన్నికల సామగ్రి ఉన్న గోనెసంచీపక్క.

"ఆఁ-ఇప్పుడెక్కండి. ఇద్దరూ ఇద్దరే. ఏం హోంగార్డులో ఏమో? ట్రాఫిక్ కంట్రోలే వణకిపోతూ చేస్తారు.ఇప్పుడా పల్లెల్లో సెక్యూరిటీ! ఏం చేస్తాం? మన రోజులిట్లా. కానీ, ఎక్కండి మరి. ఆఁ-ఏమే! ముందు నువ్వు నా చెయ్యి గట్టిగా పట్టుకో. కుడికాలి బూటు అక్కడ ఆ మెట్టు దగ్గర అదిమి ఎడమ చేత్తో ఆ కడ్డీ పట్టుకొని ఎక్కు" గబగబా మాట్లాడుతూ, మరొకవైపు నవ్వుతూ ఆ ఇద్దరినీ ఒకరి తర్వాత ఒకరిని తొందరపాటమ్మాయి లారీలోకి ఎక్కించింది.

గోనెసంచీ మీద ముందువైపు నింపాదిగా కూర్చొని ఉన్న మా పి.ఓ. నాగేశ్వరరావుకు ఈ దృశ్యం ఆనందం కలిగించినట్లుంది. నాపక్కనున్న గోనె సంచీ మీదకు వచ్చి చేరాడు. ఆ ముగ్గురిలో ఒక అమ్మాయి తనలో తాను గొణుక్కున్నట్లు అంది:

"ఇది తిమ్మసముద్రం రూటేనా?"

"ఏం మహాతల్లీ! ఇది హిందూమహాసముద్రం రూటనుకున్నావా? నీకెప్పుడూ ఏదో ఒక అనుమానమే. ఒక్క పని చెయ్యలేవు ఏ అనుమానం లేకుండా. ముందుగా నువ్వే లారీ ముందు కట్టిన బోర్డు చూశావు. మన పలావుల సారూ చెప్పాడు. తీరా అక్కడికి వెళ్ళి నాయుడుకంద్రిగ ఇదేనా అనేవు. టోపీ లాక్కు పోతారు. మనం రెగ్యులర్ పోలీసులం కూడా కాదు నోరులేని జనం భయపడ్డానికి. చూడండి సార్!"

తొందరపాటమ్మాయి నావైపు తిరిగి అడిగింది.

ఏం చెప్పేది? మా పిల్లల పిరికితనం నాకు అనుభవమే. "అందరికీ నీ మాదిరి ధైర్యం ఉండాల గదా!" అని అందామనుకున్నాను. జవాబుగా నవ్వి ఊరుకున్నాను. ఆ అమ్మాయికూడా బదులు నవ్వేసింది. అటు తిరిగి తన స్నేహితురాళ్లతో మాటల్లో పడిపోయింది. తొందర పాటమ్మాయి కలుపుగోలుతనం చూసి నాలో నేను మెచ్చుకోకుండా ఉండలేకపోయాను. ఈ అమ్మాయికి తొందరపాటెక్కువ అని పోలీసు కాని స్టేబుల్ అంటే అన్నాడు. కానీ, నాకట్లా అనిపించలేదు. మనస్తత్వంలో దృఢత్వమున్నట్లుంది.

మనిషి సన్నగా ఉంది. మధ్యరకం

ఆమె ఆషామాషీ మాట తీరులో కొంటె తనముంది. ఆకట్టుకునే లక్షణముంది. సందడీ పిల్ల అనుకున్నాను.

ఎత్తు. పలచటి పొడుగాటి ముఖం. అతికినట్లు ముక్కు. గోధుమరంగు. నలుగురిలో ప్రత్యేకంగా కనిపించే అందం కాకపోవచ్చు. ముఖం తీరులో ఆకర్షణ ఉంది. కళ్ళలో తెలివి, చిలిపితనం, ధీమా, నిర్లక్ష్యం కనిపిస్తాయి. అషామాషీ మాట తీరులో కొంటెతనముంది; ఆకట్టుకునే లక్షణముంది. సందడి పిల్ల అనుకున్నాను.

లారీ టౌన్ దాటి తిమ్మనసముద్రం దుమ్ము రోడ్డు మీద నెమ్మదిగా వెళ్తోంది. స్నేహితురాళ్లతో మాట్లాడు తున్నదల్లా ఆగి ఆ సందడిపిల్ల నన్ను అడిగింది:

"మీ రే పోలింగ్ స్టేషన్ సార్?"

మా పి. ఓ. నాగేశ్వరరావు సమయంకోసమే కాచుకొని కూర్చున్నట్లు జోక్యం కలుగచేసుకున్నాడు.

"మా ఇద్దరిదీ ఏరువపాళెం. నేను ప్రిసైడింగ్ ఆఫీసర్ని. ఈయన ఎ.పి.ఓ."

నాగేశ్వరరావును ఆ అమ్మాయి ఎగాదిగా చూస్తూ అడిగింది: "ఏరువపాళెం హరిజనవాడా సార్?"

"ఆఁ-అదే" అన్నాను నేను.

"నాకు డ్యూటీ వేసింది కూడా అక్కడే సార్" అంది ఆ అమ్మాయి.

"మీ..నీకా?" నాగేశ్వరరావు ఆశ్చర్యపోయాడు.

"అవును సార్. నాకే. మీకేసినట్లే. వీళ్లందరికీ వేసినట్లే." అందర్నీ చూపుతూ చెప్పింది.

"మా...మన పోలింగ్ స్టేషనుకు ఎంత మంది పోలీస్ పెర్సనల్స్‌ను వేశారు?"

"ఏం సార్! ఏ పదిమందో లేకపోతే ఎలక్షన్ డ్యూటీ చేసేటట్లు లేరే?"

ఆ మాట విన్న ఒక పి.ఓ. నవ్వుతూ అన్నారు: "ఈ రూట్‌లోని స్టేషన్లు సమస్యల్లేనివిలెండి."

గత ఎన్నికల్లో మా ప్రిసైడింగ్ ఆఫీసర్‌గా ఉండిన ఆర్ట్సు కాలేజీ లెక్చరర్ నాగేశ్వరరావు వైపు తిరిగి అన్నారు: "మీకేం పరవాలేదు. మీ ఎ.పి.ఓ.గారే అన్నీ చేసుకుపోతారు, చూసుకుంటారు. పోయిన ఎలక్షన్లలో చూసినా కదా. కొంత సీరియస్ మనిషి. అయితేనేం! పనిలో అఖండుడు. బ్యాలట్ల మీద సంతకాలు పెడుతూ మీరు కూర్చుంటే చాలు."

"అలా కింది వాళ్లకే పూర్తిగా బాధ్యత అప్పచెప్పడం నాకు సుతరామూ ఇష్టముండదండీ. ఆఫీసరనే వాడు వెయ్యికళ్ళతో కనిపెట్టుకుంటూ పని చేయించాలి ఎవరితోనైనా." మహిళా హెూంగార్డులవైపు, ముఖ్యంగా సందడి అమ్మాయివైపు చూస్తూ నాగేశ్వరరావు పి.ఓ. దర్పంతో అన్నాడు.

లెక్చరర్ నావైపు చూసి నవ్వి, పక్క మిత్రులతో మాటలు కలిపాడు. వాదం ముగిసింది.

తిమ్మనసముద్రం రూటులో మలుపుదారిలోని మొదటి పోలింగ్ స్టేషన్ చేరడానికి గంట పైగా పట్టింది. అక్కడి పి.ఓ; ఎ.పి.ఓ.లతో సహా ఒక హెూంగార్డు దిగింది.

లారీలోనుంచే మా సందడి హెూంగార్డు రూటు ఆఫీసర్‌తో కేకవేసి చెప్పింది:

"సార్! రూట్ ఆఫీసర్‌గారూ! అది నోరులేంది. కొంచెం బాగా చూడమని అందరికీ చెప్పి రండి."

"అట్లనే, అట్లనే." రూట్ ఆఫీసర్ హామీ ఇచ్చాడు.

మా హెూంగార్డు మిత్ర రక్షణ పద్ధతి చూసి, "ఆడపిల్లలంటే ఇట్లా ఉండాలి" అని అనుకున్నాను.

తిరిగి తిమ్మనసముద్రం రూటు రోడ్డులో పడి, మరొక గంట ప్రయాణం చేసి రెండో పోలింగ్ స్టేషన్ చేరుకున్నాం. అక్కడి పోలింగ్ అధికారులిద్దరూ, అనుమానాల హెూంగార్డు దిగాక మా హెూంగార్డు ప్రిసైడింగ్ ఆఫీసరైన లెక్చరర్‌తో అంది:

"సార్, సార్! అది అనుమానం పక్షి. మరేమీ అనుకోకుండా మీలో ఒకరిగా చూసుకోండి."

"అట్లాగేలేమ్మా" అన్నారాయన నవ్వుకుంటూ.

"అమ్మయ్య. వీళ్లిద్దరికీ ఇక ఇబ్బంది లేదు. మనం మిగిలాం. ఇంకెంత దూరమో? చీకటి పడేటట్లుంది." తనలో తాను మాట్లాడుకుంటున్నట్లు నావైపు చూస్తూ మా సందడి హెూంగార్డు అంది.

దూరం తెలియదు. ఈ రూటులో మాది చివరి పోలింగ్ స్టేషన్. జవాబివ్వలేదు.

ఈలోపు నాగేశ్వరరావు ఆ అమ్మాయితో మెల్లిగా కబుర్లు ప్రారంభించాడు. ఇప్పుడు లారీ బాడీలో ముగ్గరమే ఉన్నాం. నాగేశ్వరరావు కబుర్లు వినకూడదనుకున్నా సారం చెవులబడింది. మొదట్లో ఒకటి రెండు పొడి మాటల్లో ఆ అమ్మాయి ఉద్యోగ కర్తవ్య దీక్షను పొగిడాడు. ఆ తర్వాత వరుసగా తన చదువు, ఉద్యోగం, హెూదా, అధికారాలు, ఇష్టాల దండకం చదివాడు. తను కాకినాడ ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలో బి.ఇ. చదివాడట. కాలేజీ రోజుల్లో స్టూడెంట్ చైర్మన్ అట. తమది తాడేపల్లిగూడెం దగ్గరట. తమది మంచి ఆస్తీ పలుకుబడీ ఉన్న కుటుంబమట. రోడ్లు, భవనాల శాఖలో చేరి అయిదేళ్ళయిందట. తమవైపు జనం చాలా నాగరికంగా ఉంటారట. ఇంత మందిలో ఆ అమ్మాయిలోనే ఆ నాగరికత చూసి ఆశ్చర్యపోయాడట. ఏ కళనుందో సందడి హెూంగార్డు చురకలేవీ వేయకుండా వింది. వింటో లేదో?

మా పోలింగ్ స్టేషన్ ఏరువపాళెం హరిజనవాడకు చేరుకునేసరికి చీకట్లు ముసురుకొస్తున్నాయి.

మా పోలింగ్ బూత్ హరిజనవాడకు అరకిలోమీటరు దూరంలో ఉన్న స్కూలు బిల్డింగు. ఇళ్లులేని ఏరువపాళెం దాటి, మాలవాడ దాటి, హరిజనవాడ మీదుగా వచ్చి చేరుకున్నాం. లారీ ఆగాక నాగేశ్వరరావు ముందు దిగాడు. తన బ్రీఫ్‌కేసు అందివ్వమని పురమాయించాడు. అందించాను. అందుకొని మాటా పలుకూ లేకుండా స్కూలు ఆవరణలో కొంత దూరం వెళ్లి నిల్చొని ఒళ్లు విరుచుకున్నాడు; సిగరెట్ ముట్టించుకున్నాడు. ఎన్నికల సామగ్రి ఉండే రెండు గోనెసంచుల్నీ, నా చిన్న సూట్‌కేసునూ, తన బ్యాగునూ దింపుకోవడంలో మా 'తొందరపాటమ్మాయే', 'సందడి పిల్లే', మహిళా హెూంగార్డే తోడ్పడింది. అప్పుడా అమ్మాయి పేరడిగాను చనువు తీసుకొని. పంకజం అని చెప్పింది.

"ఈ స్కూలు టీచరుదానా ఇక్కడ ఒక పోలింగ్ ఆఫీసర్. మనం వచ్చేదాకా ఉండమంటినే. ఉండి ఏర్పాట్లూ అవీ చూడమని నిన్న చెప్పి పూడిస్తినే. మీరుండండి, నేనుదా పూడ్సి పంపుతాను. ఈ సర్పంచిదా వేలూరాస్పత్రిలో వి.ఎం.లు, కె.ఎం.లు గోవింద కొట్టిరి. మాకుదా సావు." రూట్ ఆఫీసర్ అసహనంగా లారీ ఎక్కి వెళ్లబోతున్నాడు. స్కూలు టీచరు ఇద్దరు పిల్లలతో వచ్చాడు. వాళ్ల చేతుల్లో రెండు లాంతర్లున్నాయి. స్కూలు టీచరుతో మాట్లాడి రూటాఫీసర్ వెళ్ళిపోయాడు.

పిల్లలు మా సామగ్రిని స్కూలు గదిలోకి చేర్చారు. అది ఒకటే పొడవాటి గది. ఆ గదికి అటూ ఇటూ తలుపులైతే ఉన్నాయి. కిటికీల

నాగేశ్వరరావు పంకజం వంక కళ్ళార్పకుండా తమకంగా చూడడం నేను గమనించాను.

తలుపులన్నీ దాదాపు విరిగిపోయి ఉన్నాయి. స్కూలు గదిలో రెండు టేబుళ్ళు, రెండు చేతులు విరిగిన కుర్చీలు, రెండు బెంచీలు ఉన్నాయి. ఒకమూల స్కూలు రికార్డు పెట్టె తాళం వేసి ఉంది. ఎడమవైపు ఒక మూల నాటిన రెండు కర్రల చుట్టూ రెండు దుప్పట్లతో ఆపాటికే 'బూత్' సిద్ధంగా ఉంది.

రెండు బెంచీలనూ నాగేశ్వరరావు ఎడమ గోడకు దగ్గరగా పిల్లలతో ఈడ్పించుకొని, రాత్రి పడక సిద్ధం చేసుకున్నాడు. కుర్చీలో కూర్చొని బ్రీఫ్‌కేసు చూసుకుంటున్నాడు. పంకజం కుడిగోడకు దగ్గరలో బ్యాగు ఉంచింది. నేను మధ్యలో నా చిన్న సూట్‌కేసు పెట్టాను.

గోడలకు దిగగొట్టిన మాసిపోయిన దేశ నాయకుల ఫొటోలను చూస్తూ, అట్టలమీద రాసినవాటిని నిశ్శబ్దంగా చదువుతూ గది చుట్టూ తిరిగి ఒకచోట నిలిచి, పంకజం మాకు వినబడేటట్లు "స్త్రీలను గౌరవింపుము" అని బిగ్గరగా చదివింది. "మంచివి రాశారు పిల్లలకు" అని అక్కడే నిలబడిన స్కూలు టీచరును మెచ్చుకుంది.

"ఇక్కడ ఎలక్ట్రిసిటీ లేదా?" అని టీచరును నాగేశ్వరరావు అడిగాడు.

"లైన్లు మాత్రం ఒక అరకిలోమీటరు దూరంలో పోతున్నాయి సార్. మా రెండు వాడల్లో కిరసనాయిలు బుడ్లే లైట్లు" అని టీచరు నవ్వాడు.

"పెట్రొమాక్స్ లైటైనా దొరకదా?"

"ప్రయత్నిస్తిని సార్. దొరకలేదు. ఈ రెండు లాంతర్లలో ఒకటి మా ఇంట్లోది. రెండోది హరిజనవాడలోని వయోజన విద్యా కేంద్రానిది. ఎలక్షన్లలో ఈ ఇబ్బందులు తప్పవు సార్...ముందు ముఖాలు కడుక్కోండి. అదో ఆ ఎదురుగా బోరింగ్ ఉంది. బక్కెటూ, చెంబు పెట్టిస్తిని. భోజనాలు ఒక గంటకు రెడీ అవుతాయి. కోడి కూడా కోయిస్తి. మీరు నాన్ వెజిటేరియన్ కదా?"

"వెజిటేరియన్" అన్నాడు నాగేశ్వరరావు.

"అడిగానని ఏమీ అనుకోకండి. మీరు బ్రామ్మలా సార్." పంకజం నాగేశ్వరరావును అడిగింది.

"కాదు, మా ఇంట్లో అందరం వెజిటేరియన్లమే. ఎగ్ కూడా తినం. మా బంధువుల్లో కూడా అందరూ అంతే. మీరు తింటే నాకు అభ్యంతరం లేదు."

తనకు పట్టింపులు లేవని పంకజం అంది. "మా కలవాటే" అని నేనన్నాను.

స్కూలు టీచరు "సాంబారు కూడా చేయిస్తి సార్" అని పిల్లలను తీసుకొని వెళ్లిపోయాడు.

పంకజం తన టోపీ తీసి పక్కన పెట్టింది. సబ్బు తీసుకొని ముఖం కడుక్కొని వచ్చింది. నేనూ, నాగేశ్వరరావూ బోరింగ్ దగ్గరకు నడిచాం. మేము తిరిగి వచ్చేలోగా పంకజం చక్కగా చీరలోకి మారి ఉంది. జుట్టు దువ్వుకుంటూ ఉంది. పోనీటెయిల్ వేసుకుంది. పంకజం వంక నాగేశ్వరరావు కళ్లార్పకుండా తమకంతో చూడడం గమనించాను.

భోజనాల సందర్భంలో పంకజం కోడిముక్క కొరుకుతూ నాగేశ్వరరావును కదిలించింది.

"కూటికి పనికిరాని బ్రామణ్యం వదిలించుకోవాలని మేం చూస్తాంటే, అందులోకి కమ్మ బ్రామ్మలని, రెడ్డి బ్రామ్మలని మీరు జొరబడితే ఎట్లా సార్?"

నాగేశ్వరరావు ఆశ్చర్యపోతూ అడిగాడు:

"నువ్వు బ్రాహ్మిన్‌వా....పంకజం?"

"ఆఁ... శుభ్రంగా. అక్షరాలా. వైఖానసులం. భారధ్వాజస గోత్రం. ఇంటి పేరేమిటనుకున్నారు? సేనాధిపత్యం! ఇప్పుడిట్లా హోంగార్డుల సేనలో రోజుకు పదిహేను రూపాయల దినకూలీలో ఉన్నాననుకోండి. అది వేరే సంగతి." పంకజం పడిపడి నవ్వసాగింది.

మా ఇంట్లో ఏ రోజు కూడా భోజనాల సమయంలో అంతటి సంతోష వాతావరణాన్ని నేను చూడలేదు. కడుపునిండా భోంచేశాను. అందరి భోజనాలయ్యాయి

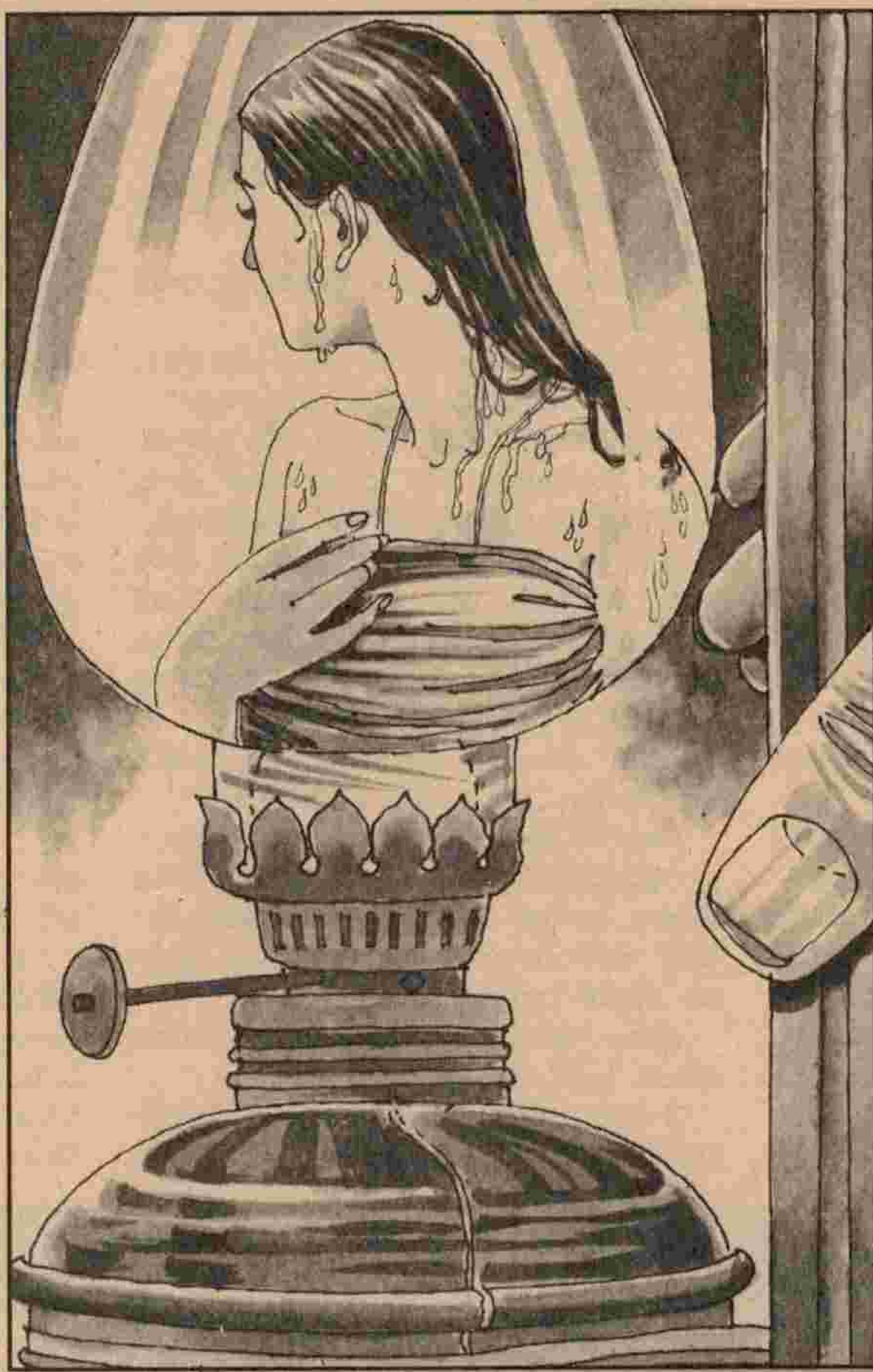

స్కూలుటీచరు పంకజాన్ని అడిగాడు:

"రాత్రి మా ఇంట్లో పడుకొని, ఉదయాన్నే రావచ్చుగద సిస్టర్?"

"నాకేం ఇబ్బంది లేదు సార్. ఇది అడవి కాదు. తోడు మన సార్లున్నారు" అంది పంకజం.

పంకజం ఆ విషయాన్ని అంత మామూలుగా తీసుకోవడం చూసి చకితుణ్ణయ్యాను. పంకజాన్ని నాగేశ్వరరావు మర్మంగా చూసినట్లు నాకనిపించింది. నాది అనుమానమే కావచ్చు. టీచరూ, టీచరుతో వచ్చిన మరో ఇద్దరూ ఖాళీ గిన్నెలు తీసుకొని వెళ్లిపోయారు. రెండు బెంచీలమీద నాగేశ్వరరావు పడుకున్నాడు. రెండు నిమిషాలాగి "నాకు వెలుతురుంటే నిద్ర రాదండి" అన్నాడు, పైకప్పుకేసి చూస్తూ.

ఆయనవైపున్న లాంతరు ఆర్పివేశాను. మరొక లాంతరును పంకజంవైపు ఒక మూల వత్తి బాగా తగ్గించి పెట్టాను. గుడ్డి వెలుగులో నేను మధ్య పడుకున్నాను. పంకజం అటు చివర పడుకుంది.

నాకు ఒకంతట నిద్ర రాలేదు. కిటికీల్లోంచి బయట ఏమీ కనిపించడం లేదు. ఎక్కడో దూరం నుంచి ఏకతార మీద గొంతెత్తి పాడుతున్న ఒక తత్వం వినబడుతోంది:

'ఏమి తలచి నను మ్రోహిస్తివీ ద్రేహ మేలాటిదని ఆలోచిస్తివి స్వామీ మోహమెకాని సారమేమియు లేదు మోము కన్నులలోన మధురావు మాంసములే గాని'.... అంటూ ఇలా-

పాటగత్తె పల్లవిని సాగదీస్తూ మళ్ళీ మళ్ళీ పాడుతోంది. నా చిన్నతనంలో ఆ పాటను మా ఊళ్లో సిద్ధమ్మ పాడుతూంటే చాలా మార్లు విన్నాను. పాటగత్తె కొన్ని నిమిషాలు ఆగింది. "పుట్టి ఆ దారినే వస్తివీ మరలా, వచ్చి ఆ దారి కాశిస్తివీ" అనే చరణాలు ఎత్తుకుంది. అది దేహం మీద ద్వేషమా? ఏ మోక్షం మీదో వ్యామోహమా? బతుకులోని బాధల్ని తట్టుకునే కవచమా? మనను కకావికలమవుతోంది. ఈ పాట వింటూంటే నాగేశ్వరరావుకు ఏమనిపిస్తుందో? పంకజం నవ్వుకునే ఏ వ్యాఖ్య చేస్తుందో? మా అమ్మాయిలు వింటే ఏమంటారు? ఏమైనా జీవితాన్ని చూసే పద్ధతి ఇది కాదేమో! పాట ఆగింది. మధ్య మధ్య తీతువు అరుపులు వినిపిస్తున్నాయి.... ఎప్పుడు నిద్ర పట్టిందో తెలియదు. ఏదో అలికిడైంది. మెలకువ వచ్చింది. చీకటి. ఏమీ కనిపించడంలేదు. మూలనున్న లాంతరు కూడా కునికి కునికి ఆరినట్లుంది.

ఆ చీకట్లో పంకజం గొంతు స్పష్టంగా వినిపించింది.

"ఏం పి.ఓ. సార్? నిద్ర రావడంలేదా? కొంపదీసి నన్ను మీ భార్యగా అనుకున్నారేమిటి?"

"ప్లీజ్! పంకజం! నెమ్మది..." నాగేశ్వరరావు కంగారు గొంతు. గుసగుసలు వినిపించాయి.

నేను లేచి కూర్చొని తల దగ్గరే పెట్టుకున్న టార్చిలైటు వేశాను. పంకజం కాళ్ళ దగ్గరగా నాగేశ్వరరావు నిలబడి ఉన్నాడు. "ఏం సార్? మీరు బయటికేమైనా పోవాలా?" అని అడిగాను.

"కొత్త చోటు- నిద్ర రావడంలేదు. బయటికి వెళ్లి సిగరెట్ తాగి వద్దామనుకున్నా చీకటి. తలుపు కనపడడం లేదు." నాగేశ్వరరావు అయోమయంగా జవాబిచ్చాడు.

అది అబద్ధమని తెలుస్తూనే ఉంది. ఆయన పడుకున్న వైపే ఒక తలుపు ఉంది. సిగరెట్లు అలవాటున్న మనిషి. అగ్గిపెట్టె దగ్గరుండకపోదు. పంకజంవైపు చూశాను. నిశ్చింతగా అటు తిరిగి పడుకుంది. టార్చిలైటు వెలుతుర్లో నాగేశ్వరరావు తడబడుతూ తన పడక దగ్గరకు చేరుకొని అక్కడున్న

లాంతరు ముట్టించాడు. వత్తి పెద్దది చేసి, తలుపు తీసి బయటికి వెళ్లి అయిదు పది నిమిషాలున్నాడు.

ఈలోపు "ఏమ్మా పంకజం" అని పిలిచాను. గాఢంగా నిద్రపోతూ ఉంది. నాగేశ్వరరావు లోనికి వచ్చాడు. లాంతరు వత్తి తగ్గించి పడుకున్నాడు. నేను నిశ్చింతగా నిద్రలోకి ఒరిగాను.

బోరింగ్ కొడుతున్న శబ్దం వినిపించింది. నిద్ర చెడింది. మండుతున్న కళ్లు తెరిస్తే చుట్టూ ఏమీ కనిపించడంలేదు. లాంతరు ఆరిపోయిందనుకున్నాను. టార్చి వేసి టైము చూశాను. అయిదూ పది. తెల్లవారు ఝామన్నమాట. టార్చి వెలుతుర్లో చూస్తే బెంచీల మీద నాగేశ్వరరావు లేడు. నేలమీద పంకజం లేదు. అటూ ఇటూ తలుపులు రెండూ తెరచి ఉన్నాయి. తలుపు దగ్గరికి వచ్చాను.

పంకజం గొంతు వినిపించింది.

"సార్...పి.ఓ. సార్! ఇట్లా రావద్దు. స్నానం చేస్తున్నా. నా శీలమేమీ పోదను కోండి...అయినా మర్యాద. అయిదు నిమిషాలాగండి. ఇట్లా రావద్దు. ఆ లాంతర్ని లోపల పెట్టండి."

నేను "సార్" అని నాగేశ్వరరావును పిలిచాను.

గబగబా లాంతరుతో తిరిగి వచ్చి, నాగేశ్వరరావు వదరుతూ సంజాయిషీ చెప్పాడు.

"మీరూ లేచారా? మంచిదైంది. కడుపులో బాగా లేదండి" అంటూ కడుపు చేత్తో పట్టుకున్నాడు.

"ఇటువైపు పోదాం పదండి. నేను తర్వాత బకెట్‌లో నీళ్లు తెస్తాను" అన్నాను.

స్కూలు వెనుకవైపు మైదానంలోకి కొంత దూరం నాగేశ్వరరావును తీసుకువెళ్ళాను. లాంతరు ఒక చోట పెట్టి, నేను దూరంగా నిల్చున్నాను. పది పదిహేను నిమిషాలు అటూ ఇటూ తిరిగి నాగేశ్వరరావు వెనక్కు వచ్చాడు.

"ఇప్పుడు నెమ్మదించిందండీ" అన్నాడు నాగేశ్వరరావు తన దొంగ బుద్ధిని కప్పిపుచ్చుకుంటూ.

"అయితే నెమ్మదిగా రెడీ అవుదాం" అన్నాను.

నాగేశ్వరరావు మౌనంగా నా వెంట నడిచాడు. మేము స్కూలు గదిలోకి వచ్చే వేళకు పంకజం హోంగార్డు యూనిఫాంలో ఉంది. బూట్ల లేసులు కట్టుకుంటోంది.

ఏమీ జరగనట్లే "తొందరగా మీరూ తయారుకారా సార్?" అంది పంకజం.

ఎన్నికల తేదీ నాటి మా దినచర్య మొదలైంది.

ఎనిమిది గంటలకు పోలింగ్ ప్రారంభించాం. స్కూలుటీచరు ఒక పోలింగ్ ఆఫీసర్. మరో పోలింగ్ ఆఫీసర్ పక్క గ్రామం నుంచి వచ్చింది. ఇద్దరు ఏజెంట్లున్నారు. సమస్యలేవీ రాలేదు. వోటింగ్ మందకొడిగా సాగింది. వోటర్లను క్రమబద్ధంగా పంప డంలో పంకజం బాగా శ్రమపడింది. విసుగు లేదు. చాకచక్యంతో నవ్వుతూ, నవ్విస్తూ పని చేసింది. నాగేశ్వరరావు మొదట్లో బెట్టు చేశాడు. దర్పం ప్రదర్శించాడు. వ్యవహారాలన్నీ నేనూ, మిగతా ఇద్దరు పోలింగాఫీసర్లూ చూసుకున్నాం. సాయంకాలం నాలుగూ యాభై అయింది. డెబ్బై శాతం వోట్లు పోలయ్యాయి.

"ఇక కట్టేద్దాం. ఫారాలన్నీ పూర్తి చేసుకోవాలి. చాలా ప్రొసీజరుంది" అన్నాడు మా పి.ఓ. నాగేశ్వరరావు.

"ఈ పది నిమిషాలూ చూద్దాం సార్" అన్నాను.

"ఇంకెవరు వస్తారండీ చాదస్తంగాని" అని నాగేశ్వరరావు గొణిగాడు.

నాలుగైదు నిమిషాలుందనగా పంకజం లోనికి వచ్చి అంది:

"సార్. ముప్ఫయి మంది దాకా మిగిలినట్లుంది. పదిహేనుమంది బయటున్నారు. మిగతా వంద గజాల్లో దారిలో వస్తూ కనవడుతున్నారు."

"కుదరదు" అన్నాడు మా పి.ఓ. ఏజెంట్లు అప్పటికే

ఆ రెక్కలు ఎంత బలహీన మైనవో ఆ క్షణంలో పంకజాన్ని చూస్తున్నప్పుడు నాకు తెలిసి వచ్చింది.

వెళ్లిపోవడం గమనించి.

"ఇంకా మూడు నిమిషాలుంది కద సార్. కూలికి వెళ్లేవాళ్లు. మనలాగా తీరిక ఉండద్దూ. చీట్లిచ్చి, అయిదు దాటినా పోలింగ్ జరపండి సార్" అంది పంకజం.

"బూత్‌ను దృష్టిలో పెట్టుకుంటే, అట్లాగే చేయడం మంచిదనిపిస్తుంది సార్" అన్నాను. మా పోలింగ్ ఆఫీసర్లు నన్ను సమర్థించారు.

మా పి.ఓ. సణుగుతూ అంగీకరించాడు. రైతులుండే పోలింగ్ కేంద్రమైతే ఆ సణుగుడు ఉండేది కాదనుకున్నాను. ఆరు గంటలకు పోలింగ్ పూర్తి అయింది. ఏడుకల్లా బ్యాలట్ పెట్టెలకు సీలు వేయడం, మిగతా ఫారాలు పూర్తి చేయడం, కట్టడం వగైరాలు ముగిశాయి. స్కూలుటీచరు మాతోనే ఉన్నారు. మహిళా పోలింగు ఆఫీసర్ వెళ్ళిపోయింది. ఆలస్యం కావచ్చునని స్కూలు టీచరు భోజనాలు ఏర్పాటు చేస్తానని వెళ్ళి అన్నం, చట్నీ మజ్జిగ తెప్పించాడు.

తనకు భోజనం అక్కరలేదని నాగేశ్వరరావు అన్నాడు. మేం భోజనం ముందు కూర్చున్నాం.

నాగేశ్వరరావు మెరుపు దాడి చేశాడు:

"పోలీస్ స్టేషన్లలో మానభంగాలుంటాయని రాస్తుంటారు కదా? ఆడపోలీసులు చాలకా?"

ఆ ప్రశ్నకు నేను దిగ్భ్రాంతుణ్ణయ్యాను.

పంకజం భోజనం మధ్యలో లేస్తూ గంభీరంగా అడిగింది:

"తెలుగు సినిమాల్లో అయితే మీ డైలాగు బాగుండేదేమో సార్. నాకు అన్నం సహించలేదు. ఆ మాట అనే నోటితో మీరెట్లా తినగలుగుతారో రేజా?"

చావుదెబ్బ తినికూడా నాగేశ్వరరావు రెచ్చిపోలేదు. దానికి సంతోషం! ఒక మహిళా హోంగార్డు ముందు ఆ మాట అనగలిగాడు కానీ, ఏ మగపోలీసు ముందో ఈ పెద్ద మనిషి, ఈ అధికారి ఒక్కమాట అనగలడా అనుకున్నాను.

లారీ వచ్చింది, రాత్రి పదకొండు గంటల ప్రాంతాల్లో. అపరాత్రికి నియోజకవర్గ కేంద్రం చేరుకున్నాం. పని పూర్తి అయ్యాక మా పి.ఓ. వెళ్లొస్తానని కూడా చెప్పకుండా మాయమయ్యాడు.

పంకజం వీడ్కోలు చెప్పడానికి నా దగ్గరకు వచ్చింది. నాకు కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి. నేను కదిలిపోయాను.

"ఈ ఉద్యోగం ఎందుకు చేస్తున్నావమ్మా?" అన్నాను.

"పదో క్లాసు తప్పినదానికి వేరేం ఉద్యోగం దొరుకుతుంది సార్? నామీద ఆధారపడుతున్నవాళ్లు నలుగురున్నారు. నాన్న లేడు. ఎక్కడైనా ఏదో ఒకటి ఉంటుంది కద సార్ - అందులోనూ అందరికీ అలుసుగా కనిపించే మా ఆడవాళ్లకు" అంది పంకజం.

"ఆ పి.ఓ. వెధవ..." మాట పూర్తి చేయలేకపోయాను.

"అదొక రకం ఊరకుక్క సార్. అదిలిస్తే పారిపోయే రకం." పంకజం పగలబడి నవ్వింది... "పిచ్చికుక్కలు వెంటబడితే ఏం చేస్తావని ఆలోచిస్తున్నారు కద సార్?"

ఎబ్బెట్టుగా నవ్వాను.

"శరీరం ఒంపుసొంపులు తప్ప ఏదీ కనిపించని సంస్కారం మగవాళ్లలో ఉన్నంతకాలం నా బాధలైనా, మీ బిడ్డల బాధలైనా, మరొకరివైనా ఇంతేనే, ఇంతకన్నా ఘోరమో కద సార్: మీరైతే ఏం చేస్తారో చెప్పండి?"

వణికిపోయాను. పంకజం నవ్వుతూ సెలవు తీసుకుంది. రామబాణం చెట్లు రాల్చిన పూలమధ్య చీకటిని చీల్చలేని కాంతిరేఖల మధ్య పంకజం టకటకా సాగిపోతోంది.

మా అమ్మాయిలను ఇన్నాళ్ళూ కాపాడుతున్నవనుకుంటున్న మా రెక్కలు ఎంత బలహీనమైనవో ఆ క్షణంలో నాకు తెలిసివచ్చింది. ●